

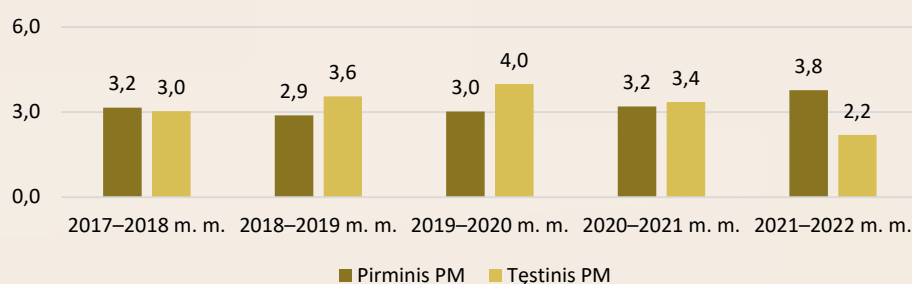

Ar pameistrystės plėtojimas gali padidinti Lietuvoje teikiamo profesinio mokymo patrauklumą?

2022
gruodis,
Nr. 7 (204)

ISSN 2669-0977

Besimokančių pameistrystės forma pirminio ir tęstinio profesinio mokymo (PM) mokinių dalių kaita 2017–2022 m.

Pagrindiniai klausimai

Kokia profesinio mokymo vieta Lietuvos švietimo sistemoje?

Kaip Lietuvos mokiniai ir jų tėvai vertina šalies profesinio mokymo sistemą?

Kaip pameistrystės mokymo formą plėtoja Europos valstybės?

Kaip pameistrystė plėtojama Lietuvoje?

Kaip pameistrystės mokymo formos plėtrą vertina darbdaviai?

Lietuvoje jaunuoliai, baigę mokytis bendrojo ugdymo mokyklose, kur kas rečiau nei kitose valstybėse tęsia savo mokymąsi profesinio mokymo įstaigose, o daug dažniau linkę toliau mokytis kolegijose ar universitetuose.

Viena galimybių didinti profesinio mokymo populiarumą yra pameistrystė – profesinio mokymo organizavimo būdas, kai mokymas ar jo dalis vykdoma darbo vietoje. Bet ir pameistrystė, nors ir yra Lietuvoje teisiškai reglamentuota, nėra populiarus mokymosi profesinio mokymo įstaigoje būdas – jį renkasi nedidelė besimokančiųjų profesinio mokymo įstaigose dalis, ir šis mokymosi būdas labiau paplitęs tarp tęstinio profesinio mokymo programas pasirinkusių asmenų.

- P**ameistrystės plėtra gali padidinti profesinio mokymo patrauklumą, bet tam būtina:
- išsiaiškinti, kokios sąlygos ir aplinkybės gali paskatinti kiekvienos švietimo srities profesinio mokymo programas pasirinkusių mokinių pameistrystę, taip pat aiškiai nustatyti sąlygas ir priežastis, trukdančias rinktis kiekvienos švietimo srities profesinio mokymo programų pameistrystę;
 - valstybės ir savivaldybių lygmeniu skatinti ir remti profesinio mokymo įstaigų ir įmonių bendradarbiavimą. Kaip vieną priežastį, kodėl pameistrystė nėra paplitusi Lietuvoje, tyrėjai įvardija menkus ryšius tarp profesinio mokymo įstaigų ir Lietuvoje veikiančių įmonių. Ypač silpni ryšiai šalyje susiklostė tarp profesinio mokymo įstaigų ir mažų (iki 10 darbuotojų) bei vidutinio dydžio (11–50 darbuotojų) įmonių, kurių Lietuvoje daugiausia;
 - skatinti didesnę profesinio mokymo įstaigų pedagogų įsitraukimą plėtojant pameistrystę. Gamybos įmonių atstovų tyrimas nustatė, kad tiek organizuojančios pameistrystę, tiek jos neorganizuojančios įmonės pasigenda pameistrystės plėtojimo iniciatyvos iš profesinio mokymo įstaigų pusės;
 - ugdyti pameistrystės tradiciją verslo įmonėse, kai verslo įmonės moko pameistrius ne tik norėdamos parengti specialistų savo įmonei, bet ir siekdamos prisidėti prie geresnės profesinio mokymo kokybės, nebijodamos, kad įmonėse išmokyti pameistriai profesinę veiklą tęs konkuruojančiose įmonėse.

Kokia profesinio mokymo vieta Lietuvos švietimo sistemoje?

Švietimo įstatymas nustato, kad profesinis mokymas yra sudėtinė Lietuvos švietimo sistemos dalis, o jo paskirtis – padėti asmeniui įgyti, keisti ar tobulinti kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti kintančioje darbo rinkoje. Profesinio mokymo įstatymas detalizuoja profesinio mokymo paskirtį:

- sudaryti sąlygas įvairių poreikių ir gebėjimų asmeniui įgyti kvalifikaciją ir kompetencijas, atitinkančias šiuolaikinį mokslo, technologijos, ekonomikos ir kultūros lygį, laiduojančias šalies ūkio pažangą, konkurencingumą tarptautinėje rinkoje ir darnų vystymąsi, bendruosius gebėjimus, padedančius asmeniui įsitvirtinti ir konkuruoti kintančioje darbo rinkoje, mokytis visą gyvenimą, tobulinti ir keisti savo kvalifikaciją;
- sudaryti sąlygas pripažinti asmenų kompetencijas ir (ar) kvalifikacijas, įgytas įvairiais būdais profesinio mokymo metu;
- užtikrinti profesinio mokymo prieinamumą ir kokybę;
- užtikrinti kvalifikacijų atitiktį šalies ūkio poreikiams, tarptautiniams kokybės standartams, kompetencijų vertinimo, kvalifikacijų suteikimo ir pripažinimo objektyvumą;
- užtikrinti profesinio orientavimo sistemos veiksmingą funkcionavimą.

Taigi, viena vertus, profesinio mokymo sistema turi tenkinti Lietuvos gyventojų poreikius įgyti norimą ir patrauklią kvalifikaciją arba kompetenciją, kita vertus, profesinio mokymo sistema privalo užtikrinti, kad rengiami specialistai būtų paklausūs darbo rinkoje, atlieptų šalies ar regiono ūkinės ir socialinės plėtros poreikius.

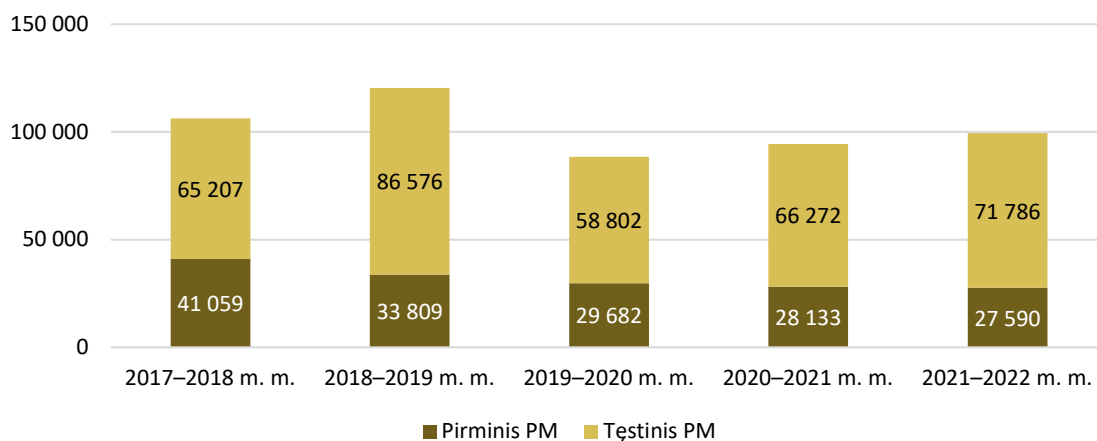
Pagal Profesinio mokymo įstatymą, profesinis mokymas skirstomas į pirminį ir tęstinį. *Pirminis profesinis*

mokymas yra formalusis, visuotinis ir skirtas pirmajai kvalifikacijai įgyti. Jis teikiamas mokiniams, įgijusiems pagrindinį arba vidurinį išsilavinimą. Mokiniais, įgijusiems pagrindinį išsilavinimą, jis gali būti teikiamas kartu su viduriniu ugdymu. Pirminis profesinis mokymas gali būti teikiamas ir pagrindinio išsilavinimo neįgijusiems ne jaunesniems kaip 14 metų mokiniams. *Tęstinis profesinis mokymas* teikiamas asmeniui, jau turinčiam profesinę arba aukštojo mokslo kvalifikaciją. Jis skirtas turimai kvalifikacijai tobulinti ar kitai kvalifikacijai įgyti arba profesinį standartą atitinkančioms kompetencijoms įgyti, siekiant įgyti kitą kvalifikaciją (arba jos dalį). Tęstinis profesinis mokymas apima formalųjį ir neformalųjį profesinį mokymą. Užimtumo tarnyba dažnai rekomenduoja tęstinį profesinį mokymą, kaip galimybę darbo ieškančiam asmeniui patobulinti savo turimą kvalifikaciją arba įgyti naują kvalifikaciją ir taip tapti patrauklesniam darbo rinkoje. Tęstinį profesinį mokymą taip pat renkasi įmonės, norinčios tobulinti savo darbuotojų kvalifikaciją.

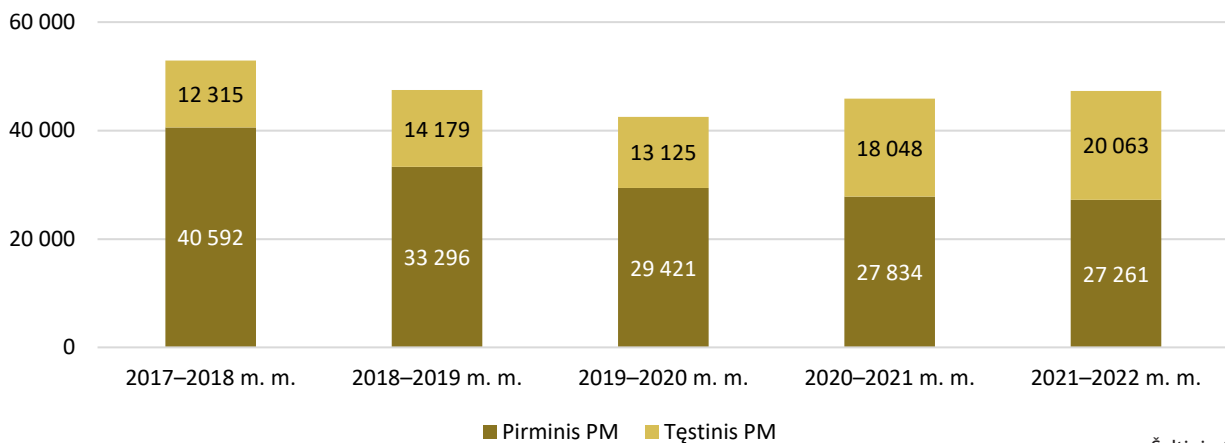
Profesinio mokymo įstatymas apibrėžia, kad profesinis mokymas gali būti organizuojamas mokykline ir pameistrystės formomis.

Švietimo valdymo informacinės sistemos (ŠVIS) duomenys rodo, kad pastaraisiais metais pagal tęstinio profesinio mokymo programas Lietuvoje mokosi aiškiai daugiau asmenų nei pagal pirminio profesinio mokymo programas – 2017–2018 m. m. pagal tęstinio profesinio mokymo programas mokėsi 1,6 karto daugiau asmenų nei pagal pirminio profesinio mokymo programas, o 2021–2022 m. m. šis skirtumas padidėjo iki 2,6 karto (1 pav.). ŠVIS statistika rodo, kad valstybinės (pastaraisiais metais dažnai reorganizuojamos į viešąsias įstaigas) profesinio mokymo įstaigos daugiau orientuotos į pirminio profesinio mokymo programų teikimą, o kiti profesinio mokymo teikėjai – į tęstinio profesinio mokymo programų teikimą. Tai matyti, palyginus 1 pav. ir 2 pav. pateikiamą informaciją.

1 pav. Besimokančiųjų valstybinėse, savivaldybių ir nevalstybinėse profesinėse mokyklose pagal pirminę ir tęstinę profesinio mokymo programą skaičiaus kaita (besimokančiųjų sk.)

2 pav. Besimokančiųjų valstybinėse profesinėse mokyklose pagal pirminę ir tęstinę mokymo programą skaičiaus kaita (besimokančiųjų sk.)

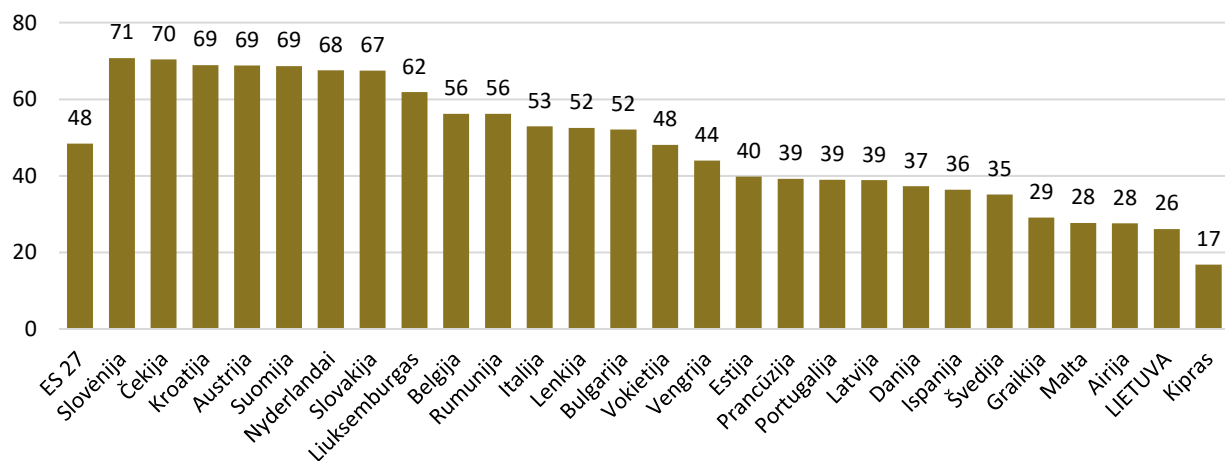

Šaltinis: ŠV/S

Šalies švietimo sistema privalo užtikrinti skirtingo lygio kvalifikacijų atitiktį šalies ūkio poreikiams. Paprastai ši atitiktis išreiškiama piramidės forma – profesinio mokymo metu įgytos kvalifikacijos sudaro šios piramidės pagrindą, o aukštesiose mokyklose įgytų kvalifikacijų šalies ūkiui reikia mažiau. Todėl svarbu derinti darbo rinkos kvalifikacijų paklausą ir profesinio mokymo pasiūlą, kad Lietuvos profesinio mokymo sistema gebėtų garantuoti šalies ūkiui pakankamą

skaičių asmenų, įgijusių profesinio mokymo lygio kvalifikaciją. Eurostato interneto svetainėje skelbiama, kokią dalį visų besimokančiųjų pagal ISCED 3 (vidurinio ugdymo lygio) programas sudaro pagal profesinio mokymo programas besimokantys mokiniai. Lietuvoje profesinę kvalifikaciją kartu su viduriniu išsilavinimu įgyja didžioji dalis pagal pirminio profesinio mokymo programas besimokančių mokinių.

3 pav. Vidurinio profesinio mokymo (ISCED 3) mokinių dalis nuo visų pagal vidurinio ugdymo programas besimokančių mokinių, 2019 m. (proc.)

Šaltinis: Eurostatas

Iš 3 pav. matyti, kad mokinių, kurie vidurinį išsilavinimą įgyja kartu su profesine kvalifikacija, dalies ES vidurkis 2019 m. siekė 48,4 proc.; Lietuvoje šis rodiklis yra vienas mažiausių tarp ES valstybių (26,1 proc.), mūsų šalis lenkia tiksliai Kiprą. Toliau analizuojant Eurostato duomenis, matyti, kad situacija Lietuvoje nesiskyrė ir

ankstesniais metais. 2018 m. šis Lietuvos rodiklis siekė 26,8 proc., 2017 m. – 27,4 proc., 2016 m. – 27,2 proc., 2015 m. – 26,8 proc. Tokia situacija rodo, kad Lietuvoje pakankamos ir šalies ūkiui būtinos kvalifikacijos darbuotojams parengti reikalingi ištekliai nėra naudojami sumaniai ir taupiai.

Kaip Lietuvos mokiniai ir jų tėvai vertina šalies profesinio mokymo sistemą?

2019 m. kovo–gegužės mėnesiais Vyriausybės strateginės analizės centro (STRATA) užsakymu buvo apklausti Lietuvos mokiniai ir jų tėvai. Respondentų buvo klausta, ar jiems (arba jų vaikams) svarbu įgyti aukštąjį išsilavinimą. 69 proc. mokinių tėvų, 55 proc. dvyliktokų ir 54 proc. dešimtokų nurodė, kad jiems tai yra svarbu. Profesinių mokyklų mokiniams įgyti aukštąjį išsilavinimą buvo mažiau svarbu nei gimnazijų mokiniams, aukštasis išsilavinimas svarbesnis merginoms, miestų gyventojams, gerai besimokantiems mokiniams, aukštesniam socioekonominiam statusui priskiriantiems respondentams ir mokiniams, kurių bent vienas tėvų yra įgijęs aukštąjį išsilavinimą. Analizuojant tėvų požiūrį į aukštojo išsilavinimo įgijimo svarbą, skirtumai tarp įvairių respondentų grupių yra nedideli, kaip ir mokinių suvokimo skirtumai: aukštojo išsilavinimo svarbą labiau akcentuoja gimnazijose besimokančių dešimtokų ir dvyliktokų tėvai, taip pat moterys ir apibūdinantieji savo šeimą kaip labiau pasiturinčią.

Respondentų taip pat klausta, kokias asociacijas jiems sukelia universitetas, kolegija, profesinė mokykla ir šių mokymo įstaigų suteikiamas išsilavinimas. Mokymasis profesinėje mokykloje didesnei daliai mokinių ir tėvų sukėlė neutralaus pobūdžio asociacijas. Dešimtokams profesinis mokymas dažniau sukėlė

neigiamas nei teigiamas asociacijas. Beveik trečdalis apklaustų mokinių nenurodė jokių profesinio mokymo keliamų asociacijų, o tarp tėvų nieko apie profesinio mokymo asociacijas neatsakiusieji sudarė beveik ketvirtadalį apklaustųjų. Profesinį mokymą apklausos dalyviai dažniau siejo su fiziniu darbu, geresnių alternatyvų dėl turimų prastų pažymių nebuvimu, maža alga, nekokybišku išsilavinimu ir pan. Nors dešimtokai ir dvyliktokai daugelį šių aspektų minėjo gana fragmentiškai, tačiau jų profesinio mokymo suvokimas skyrėsi: dvyliktokams profesinis mokymas dažniau siejosi su praktika ir patirtimi, darbu, o dešimtokams dažniau kilo vien tik neigiamos asociacijos – prasti pažymiai, mažas atlyginimas, nekokybiškas išsilavinimas ar miglotos ateities perspektyvos.

Atliekant tyrimą buvo siekiama nustatyti, kokios universitetinių, koleginių studijų ar profesinio mokymo savybės turi įtakos mokinių ir tėvų požiūriui į studijas ir mokymąsi šiose mokymo įstaigose. Apibendrinami mokinių ir jų tėvų apklausos rezultatus, tyrėjai išskyrė svarbiausias stipriąsias ir silpnąsias universiteto, kolegijos ir profesinės mokyklos puses. Pažymėtina, kad respondentai įvardijo svarbiausias 7 stipriąsias mokymosi universitete, 2 stipriąsias mokymosi kolegijoje ir tik 1 stipriąją mokymosi profesinėje mokykloje pusę. Kita vertus, tyrėjų buvo išskirtos respondentų įvardytos svarbiausios 3 silpnosios mokymosi universitete, 2 silpnosios mokymosi kolegijoje ir net 5 silpnosios mokymosi profesinėje mokykloje pusės.

4 pav. Apibendrintos respondentų nurodytos stipriosios ir silpnosios profesinio mokymo pusės

Svarbiausia stiprioji profesinio mokymo pusė	Svarbiausios silpnosios profesinio mokymo pusės
Įdomu mokytis	Aktualių mokinių dominančių mokymo programų pasiūla Galimybė siekti aukščiausių akademinų rezultatų Mokymosi aplinkos ir infrastruktūros išvystymas Abejonės dėl galimybės surasti gerai apmokamą darbą Darbdavių požiūris į profesinio mokymo absolventus

Šaltinis: STRATA

Tai, kad profesinio mokymo įstaigose mokytis įdomu, yra savybė, kurią būtina plačiai reklamuoti kaip vieną svarbiausių stipriųjų profesinio mokymo pusių. Aišku, iš profesinio mokymo sunku reikalauti galimybės siekti aukščiausių akademinų rezultatų, bet stebina respondentų įsivaizdavimas, kad profesinio mokymo įstaigų mokymosi aplinka ir infrastruktūra yra neišvystytos arba kad įgijus profesinio mokymo tei-

kiamą kvalifikaciją, sunku rasti gerai apmokamą darbą (4 pav.). Bet kuriuo atveju akivaizdu, kad informacija apie įvykusius pokyčius ir bendrą situaciją šiuolaikinėje Lietuvos profesinio mokymo įstaigose vis dar nepasiekia jaunų žmonių bei jų tėvų, ir toks jų profesinio mokymo įsivaizdavimas lemia, kad per mažai Lietuvos jaunimo savo ateitį sieja su profesiniu mokymu.

Kas yra pameistrystė?

Pameistrystės profesinio mokymo organizavimo forma yra profesinio mokymo organizavimo būdas, kai mokymas ar jo dalis vykdoma darbo vietoje: įmonėje, įstaigoje, organizacijoje, ūkininko ūkyje, pas laisvąjį mokytoją.

Manoma, kad darbo vietoje organizuojamas *patirtinis* mokymasis geriausiai atitinka šiuolaikinės ekonomikos poreikius, nes leidžia gana greitai ir efektyviai parengti specialistus, optimaliai panaudojant verslo investicijas ir išteklius. Pameistrystės mokymo forma šiuo metu populiarėja pasaulyje ir todėl, kad ji laikoma efektyvia kovos su nedarbu priemone. Ji leidžia greitai įgyti gebėjimus, reikalingus konkrečiai veiklai, o absolventai, kurie mokėsi būtent darbu grįsto mokymo būdu, daug greičiau susiranda darbą. Jie kur kas rečiau patiria nedarbo riziką, jų darbo vietos yra stabilesnės, dėl didesnio darbo našumo jie gauna didesnę darbo užmokestį. Pameistrystė verslui gali būti patraukli ir tuo, kad ši mokymo forma leidžia ugdyti būsimą darbuotoją lojalumą įmonei, kitaip tariant, jeigu įmonė pabrėžia, kad investuoja į būsimą darbuotoją, jam rodo dėmesį, sudaro tinkamas sąlygas mokytis, rūpinasi jo būsima karjera, tai padeda formuoti daug stipresnę būsimą darbuotoją lojalumą.

Išskiriama tokia pameistrystės nauda pameistriui:

- dar mokymasis pameistrystės gauna atlyginimą už savo darbą, o kartu dar gali gauti ir mokymosi stipendiją;
- įgyjami praktinio darbo įgūdžiai, atitinkantys konkretios darbo vietos reikalavimus, užtikrinantys darbuotojo kvalifikacijos atitiktį šiuolaikiniams įmonių poreikiams;
- labiau užtikrintas darbas baigus profesinį mokymą (terminuota pameistrystės darbo sutartis paprastai pakeičiama į nuolatinę darbo sutartį);
- įgyjama darbo rinkoje paklausi kvalifikacija, atsiranda didesnis saugumo jausmas, daugiau galimybių rasti darbą jo netekus ar jį keisti;
- greičiau ugdomi darbinei veiklai reikalingi socialiniai įgūdžiai: išmokstama dirbti ir bendrauti darbo kolektyve, spręsti problemas, priimti sprendimus ir dirbti komandoje.

Darbdaviams pameistrystė taip pat yra naudinga:

- pameistrystė suteikia galimybę sumažinti kvalifikuotos darbo jėgos paieškų sąnaudas. Apmo-

kydamos pameistrius, įmonės gali „užsiauginti“ jų poreikius atitinkančių specialistų – nebereikia papildomai investuoti į darbuotojų paieškas ir įvairius mokymus;

- pameistrystė tiesiogiai prisideda prie įmonės ekonominės veiklos ir palaiapsniui kuria vis didesnę pridėtinę vertę;
- po pameistrystės programų įmonėje įdarbinti darbuotojai rečiau išeina dirbti kitur, tad įmonės ilgai kuria palankias sąlygas darbuotojų kaitai mažinti;
- įmonės turi galimybę kartu su švietimo įstaigomis formuoti mokymo turinį. Verslas tampa ne tik lygiaverčiu partneriu įgyvendinant mokymo procesą, bet įgauna galimybę tiesiogiai daryti įtaką mokymo procesui ir jo kokybei;
- valstybė remia pameistrystę besirenkančias įmones – rašytiniu darbdavių prašymu gali būti kompensuojama darbo užmokesčio, nurodyto pagal pameistrystės darbo sutartį įdarbinto asmens darbo sutartyje, dalis ir paskirto profesijos meistro (meistrų), pameistrinio darbinės veiklos ir praktinio mokymo organizavimo ir koordinavimo išlaidos.

Pameistrystės plėtra naudinga ir profesinio mokymo įstaigai:

- profesinio mokymo įstaigos geriau ir greičiau sužino, kokie įgūdžiai ir kompetencijos yra aktualios darbdaviams, auga profesijos mokytojų patirtis, profesinio mokymo programas pritaikant prie rinkos poreikių;
- bendradarbiaujant su verslo įmonėmis, kuriamos galimybės organizuoti profesinio mokymo mokytojams reguliarias stažuotes realiose darbo vietose ir taip tobulinti mokytojų kvalifikaciją;
- atsiranda galimybė pasikviesti ekspertą iš įmonės į pamokas profesinio mokymo įstaigoje.

Pameistrystė naudinga ir šalies švietimo sistemai – plėtojant įvairias profesinio mokymo formas, kai profesijos mokoma ne tik profesinio mokymo įstaigoje, kuriama lankstesnė, labiau šalies ūkio poreikius atliepanti švietimo sistema, mažinama iškritimo iš profesinio mokymo sistemos rizika, ir daugiau žmonių pritraukiama į profesinio mokymo sistemą.

stokos čia pateikiama situacija tik Lietuvos kaimyninėse šalyse.

Estija. Pameistrystė vykdoma nuo 2006 m. Ji gali būti siūloma visais profesinio rengimo lygiais, įgyvendinant pirminį ir tęstinį mokymą, ir suteikia 2–5 EKS (Europos kvalifikacijų sandaros) lygių kvalifikaciją.

Kaip pameistrystės mokymo formą plėtoja Europos valstybės?

Europos profesinio mokymo plėtros centro (CE-DEFOP) interneto svetainėje aprašyta pameistrystės organizavimo tvarka įvairiose valstybėse. Dėl vietos

Bendrieji reikalavimai pameistrystės programoms: mokymas įmonėje turi apimti ne mažiau kaip du trečdalius mokymo programos; pameistrystės būdu besimokantiems mokiniams suteikiamos tokios pat socialinės garantijos, kaip ir besimokantiesiems profesinėje mokykloje; bendra studijų trukmė – nuo 3 mėnesių iki 3,5 metų – lygi mokyklinio profesinio mokymo programų trukmei; darbdaviai sumoka mokiniams už atliktas užduotis sutartyje nurodytą sumą (ji negali būti mažesnė už nacionalinį minimalųjį darbo užmokestį – 584 Eur per mėnesį arba 3,48 Eur už valandą (2021 m.); pameistrystės programų mokiniai laiko tuos pačius baigiamuosius egzaminus, kaip ir besimokantieji profesinėje mokykloje; kiekvienam pameistriui padeda du vadovai: vienas mokykloje ir vienas darbo vietoje.

Latvija. Profesinio mokymo programos daugiausia vykdomos profesinėse mokyklose, o praktinio mokymosi laikotarpiai vyksta profesinėse mokyklose arba įmonėse. Nuo 2015 m. profesinis mokymas taip pat gali būti vykdomas pagal pameistrystės tipo schemą, o lanksčios mokymo programos vykdomos pakaitomis mokyklose ir įmonėse. Norėdami įgyti kvalifikaciją (2–4 EKS lygių), besimokantieji turi atlikti kvalifikacinę

praktiką ir programos pabaigoje laikyti valstybinį egzaminą.

Lenkija. Teisiškai atskirta nepilnamečių ir pilnamečių asmenų pameistrystės tvarka. Nepilnamečių pameistrystė skirta 15–18 metų jaunimui, įgijusiam žemesnį nei vidurinį bendrąjį išsilavinimą. Tokia pameistrystė pagrįsta darbo sutartimi tarp besimokančiojo ir darbdavio. Kai teorinis mokymas vyksta mokykloje, mokyklos ir darbdavio susitarimai dėl abiejų šalių teikiamo mokymo apimties ir organizavimo pridedami prie sudarytos sutarties. Nepilnamečiai pameistrystės turi darbuotojo statusą, o kai teorinis mokymas vyksta mokykloje – ir besimokančiojo statusą. Mokymosi laikotarpiu nepilnamečiam darbuotojui priklauso darbo užmokestis, socialinio draudimo išmokos ir atostogos. Pilnamečių pameistrystės programose gali dalyvauti besimokantieji pagal profesinio vidurinio ugdymo ir pirmosios pakopos sektorines programas. Tokių mokinių pameistrystė yra pagrįsta darbo sutartimi tarp besimokančiojo ir darbdavio, o susitarimai tarp mokyklos ir darbdavio pateikiami šios sutarties priede. Tokie mokiniai turi teisę į atlyginimą, jei sudarytoje sutartyje nenurodyta kitaip.

Kaip pameistrystė plėtojama Lietuvoje?

Organizuodamas profesinį mokymą pameistrystės forma pagal formaliojo profesinio mokymo programą ar jos modulį, profesinio mokymo teikėjas, turintis licenciją, suteikiančią teisę vykdyti atitinkamą formaliojo profesinio mokymo programą ar jos modulį, vykdo ne daugiau kaip 30 proc. formaliojo profesinio mokymo programos ar jos modulio mokymo laiko, o darbdavys vykdo likusią mokymo laiko dalį. Teikėjo ir darbdavio įgyvendinamos formaliojo profesinio mokymo programos ar jos modulio dalies apimtis, teikėjo ir darbdavio ugdoma (-os) kompetencija (-os), mokymosi apimtis mokymosi kreditais ir akademinėmis valandomis bei kitos nuostatos įrašomos profesinio mokymo sutartyje. Kalbant apie pameistrystės plėtrą Lietuvoje, būtina turėti galvoje kelias aplinkybes. ŠVIS registruoja profesinio mokymo mokinius, kurie tais mokslo metais nurodė bent dalį laiko mokėsi darbo vietoje. Antra Lietuvos ypatybė – informaciją apie pasirinkusiuosius pameistrystės mokymo formą į Mokinų registrą įrašo profesinio mokymo teikėjai, ir ne visada jie tai daro kruopščiai ir atsakingai. Pavyzdžiui, 2022 m. atliekant profesinių mokyklų išorės vertinimą, buvo nustatyta, kad dėl įvairių priežasčių Mokinų registre buvo įregistruoti ne visi pagal pirminio profesinio mokymo programas besimokę mokiniai, pasirinkę mokytis pameistrystės būdu. Todėl gali būti, kad pameistrystę pasirinkusių mokinių skaičius yra didesnis, nei skelbiama.

Valstybė skiria didelį dėmesį pameistrystei – vienas iš penkių profesinio mokymo įstaigų ir kitų profesinio mokymo teikėjų, vykdančių formalųjį profesinį mokymą, veiklos išorinio vertinimo tvarkos apraše nustatytų rodiklių yra toje įstaigoje pameistrystės forma besimokančių mokinių dalis. 2022 m. nustatyta šio rodiklio skaitinė vertė yra 5 proc. ŠVIS duomenimis, 2021–2022 m. m. iš 64 valstybinių profesinių mokymo įstaigų tik 18-koje profesinio mokymo įstaigų, mokančių pagal pirminio profesinio mokymo programas, ir 20-tyje profesinio mokymo įstaigų, mokančių pagal tęstinio profesinio mokymo programas, pameistrystės mokymo formą pasirinkusių mokinių dalis buvo 5 proc. arba didesnė. Iš pirmame švietimo problemos analizės puslapyje esančio paveikslėlio matyti, kad, apskritai imant, šalyje pastaraisiais metais pameistrystę renkasi tik nuo trijų iki keturių procentų tiek pagal pirminio, tiek ir pagal tęstinio profesinio mokymo programas besimokančių mokinių.

Pastaraisiais metais, tobulinant pameistrystės organizavimą šalyje apibrėžiančią tvarką, buvo bandoma skatinti rinktis pameistrystę:

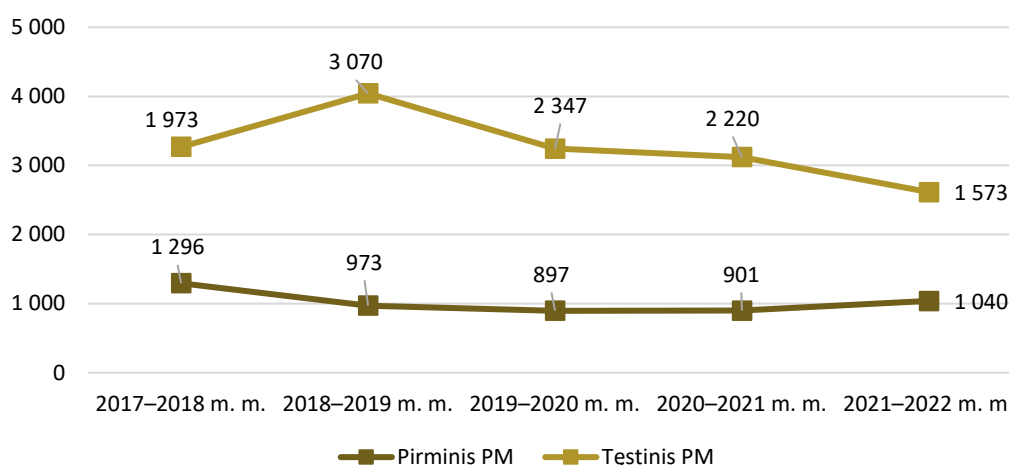
- 2019 m. patvirtintas profesinio mokymo organizavimo pameistrystės forma tvarkos aprašas;
- 2019 m. atnaujinta profesinio mokymo finansavimo metodika: be kitų pakeitimų, numatytos pameistrystės skatinimo priemonės (metodikoje buvo nustatyta, kad jei mokyns mokosi pameistrystės būdu, jam skiriamos lėšos didinamos 25 proc.);

- 2021 m. pasirašytas Nacionalinis susitarimas dėl švietimo politikos, kuriame, be kitų susitarimų, buvo numatyta siekti ne mažiau kaip pusę profesinio mokymo programų organizuoti praktine forma (pameistrystė, mokymasis darbo vietoje, praktinis mokymas ir t. t.).

Šie pameistrystės organizavimą apibūdinančios tvarkos pakeitimai pameistrystės pasirinkimo dažnumo kol kas reikšmingai nepadidino.

Iš 5 pav. matyti, kad Lietuvoje pameistrystę pastaraisiais metais dažniau renkami besimokantieji pagal tęstinio profesinio mokymo programas. Tik per COVID-19 pandemiją pameistrystę pasirinkusių tęstinio profesinio mokymo mokinių skaičius aiškiai sumažėjo.

5 pav. Besimokančių pameistrystės forma pirminio ir tęstinio profesinio mokymo mokinių skaičiaus kaita 2017–2021 m. (mokinių sk.)

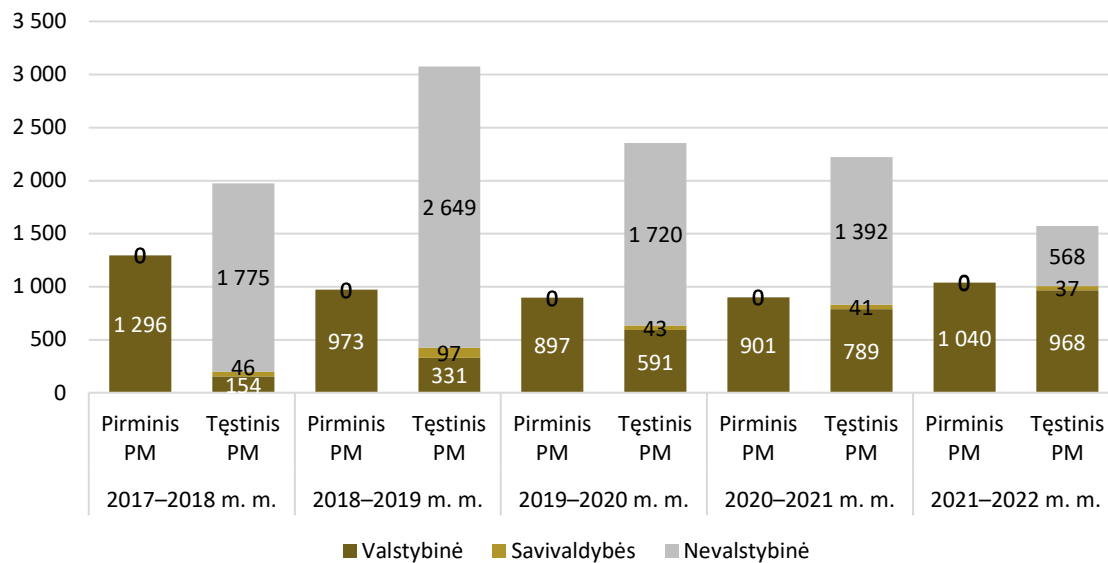
Šaltinis: ŠVIS

Šiuo metu Lietuvoje veikia įvairių steigėjų ir dalininkų įsteigtos profesinio mokymo įstaigos, daugelis buvusių biudžetinių įstaigų reorganizuotos į viešąsias įstaigas. ŠVIS skiria valstybines, savivaldybių ir nevalstybines profesinio mokymo įstaigas. Daugiausia šalyje yra valstybinių ir nevalstybinių profesinio mokymo įstaigų. ŠVIS duomenų analizė rodo, kad valstybinėse profesinio mokymo įstaigose pameistrystės mokymosi formą renkami mokiniai, besimokantys pagal pirminio profesinio mokymo programas, o didžioji dalis pameistrių, besimokančių pagal tęstinio profesinio mokymo programas, mokosi nevalstybinėse profesinio mokymo įstaigose. Išimtimi tapo tik situacija pandeminiams 2021–2022 m. m., kai pameistrių skaičius nevalstybinėse profesinio mokymo įstaigose drastiškai sumažėjo (6 pav.). Iš ŠVIS duomenų matyti, kad 2021–2022 m. m. didžiausias pameistrių, besimokančių pagal pirminio profesinio mokymo programas, skaičius buvo Marijampolės profesinio rengimo centre (120 pameistrių – 9,5 proc. visų besimokiusių) ir Kauno technikos profesinio mokymo centre (108 pameistriai – 7,9 proc. visų besimokiusių), o didžiausia dalis besimokančiųjų pameistrystę rinkosi VŠĮ Telšių regioniniame profesinio mokymo centre (41 pameis-

trys – 12,1 proc. visų besimokiusių) ir VŠĮ Vilniaus statybininkų rengimo centre (72 pameistriai – 10,7 proc. visų besimokiusių). 2021–2022 m. m. daugiausia pameistrių, besimokančių pagal tęstinio profesinio mokymo programas, buvo VŠĮ AUTO ABCDE (234 pameistriai – 100 proc. visų besimokiusių) ir Klaipėdos Ernesto Galvanausko profesinio mokymo centre (130 pameistrių – 9,1 proc. visų besimokiusių).

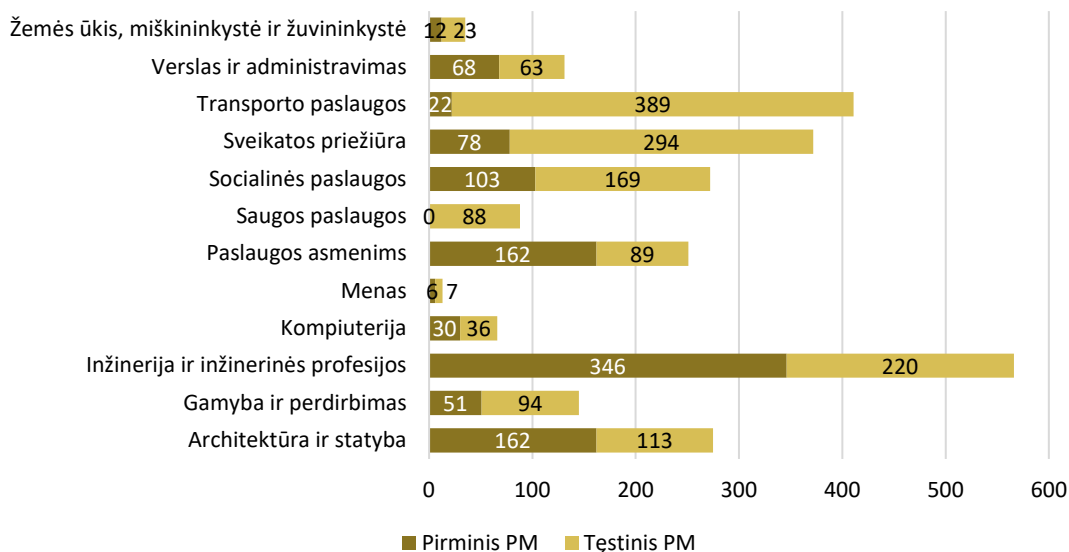
ŠVIS duomenys leidžia išsiaiškinti, kurios srities profesinio mokymo programas pasirinkę mokiniai dažniau renkami mokytis pameistrystės mokymosi forma. Iš 7 pav. matyti, kad situacija skiriasi priklausomai nuo to, ar mokiniai mokosi pagal pirminio, ar pagal tęstinio profesinio mokymo programas. Daugiausia pameistrių, besimokiusių pagal pirminio profesinio mokymo programą, 2021–2022 m. m. buvo pasirinkę mokytis inžinerijos ir inžinerinių profesijų, paslaugų asmenims, architektūros ir statybos srities profesijų; tais pačiais mokslo metais daugiausia pameistrių, besimokiusių pagal tęstinio profesinio mokymo programą, buvo pasirinkę mokytis transporto paslaugų ir sveikatos priežiūros srities profesijų. Ankstesniais metais buvo pastebėtos panašios tendencijos.

6 pav. Besimokančių pameistrystės forma pirminio ir tęstinio profesinio mokymo mokinių skaičiaus kaita pagal institucijos priklausomybę, 2017–2021 m. (mokinių sk.)

Šaltinis: ŠVIS

7 pav. Besimokančių pameistrystės forma pirminio ir tęstinio profesinio mokymo mokinių pasiskirstymas pagal švietimo sritis, 2021–2022 m. m. (mokinių sk.)

Šaltinis: ŠVIS

Galima nustatyti, kurios švietimo srities profesinio mokymo programas pasirinkusių pameistrių dalis didžiausia, palyginti su visais tos švietimo srities mokiniais. 2021–2022 m. m. tarp mokinių, besimokiusių pagal pirminio profesinio mokymo programas, didžiausia dalis pameistrių buvo pasirinkusi socialinių paslaugų (8,9 proc.), taip pat gamybos ir perdirbimo (6,8 proc.) sričių profesijas, tarp tęstinio profesinio

mokymo programas pasirinkusių mokinių – saugos paslaugų (10,8 proc.) ir sveikatos priežiūros (9,5 proc.) sričių profesijas. Palyginus ankstesnių metų situaciją, matyti, kad pasirinkusieji pirminio profesinio mokymo socialinių paslaugų srities profesiją ir tęstinio profesinio mokymo sveikatos priežiūros srities profesiją taip pat dažniau rinkosi pameistrystės mokymo formą.

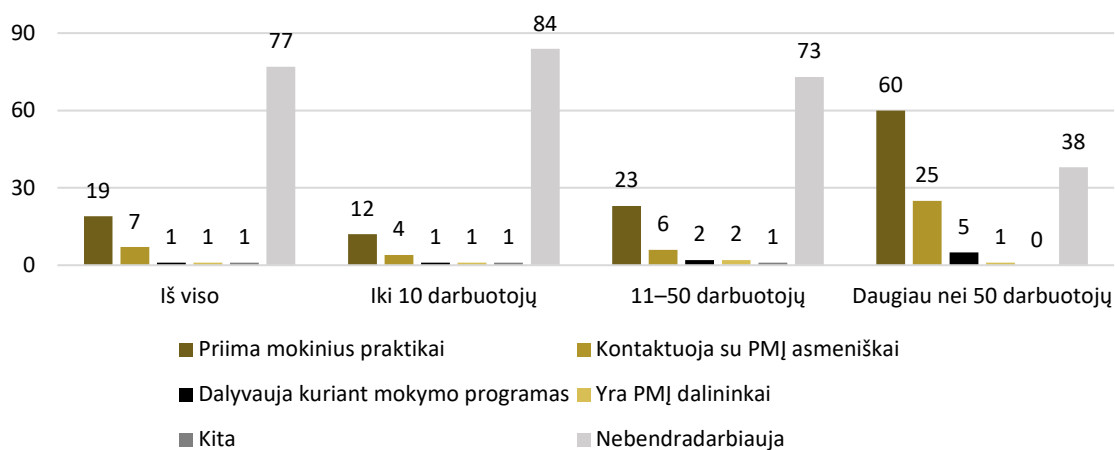
Kaip pameistrystės mokymo formos plėtrą vertina darbdaviai?

Bendrovė „Spinter tyrimai“ 2018 m. atliko 1 013 Lietuvos įmonių atstovų apklausą; šių įmonių atstovų buvo klausta apie įmonės bendradarbiavimą su kokia nors profesinio mokymo įstaiga.

Per „Spinter tyrimų“ apklausą paaiškėjo, kad apskritai imant Lietuvoje 77 proc. tyrime dalyvavusių įmonių nebendradarbiauja su jokia šalies profesinio mokymo įstaiga, ir tokių nebendradarbiaujančių

įmonių dalis priklauso nuo toje įmonėje dirbančių darbuotojų skaičiaus (8 pav.). Taip pat nustatyta, kad kuo didesnė įmonė, tuo įvairesniais būdais ji bendradarbiauja su profesinio mokymo įstaigomis. Jei įmonė nebendradarbiauja su profesinio mokymo įstaigomis, tokią įmonę sunku įkalbėti įdarbinti pameistrius. Šis tyrimas taip pat parodė, kad būtent gamybos sektoriuje veikiančios įmonės, palyginti su kitais šalies sektoriais, dažniau palaiko bendradarbiavimo santykius su profesinio mokymo įstaigomis.

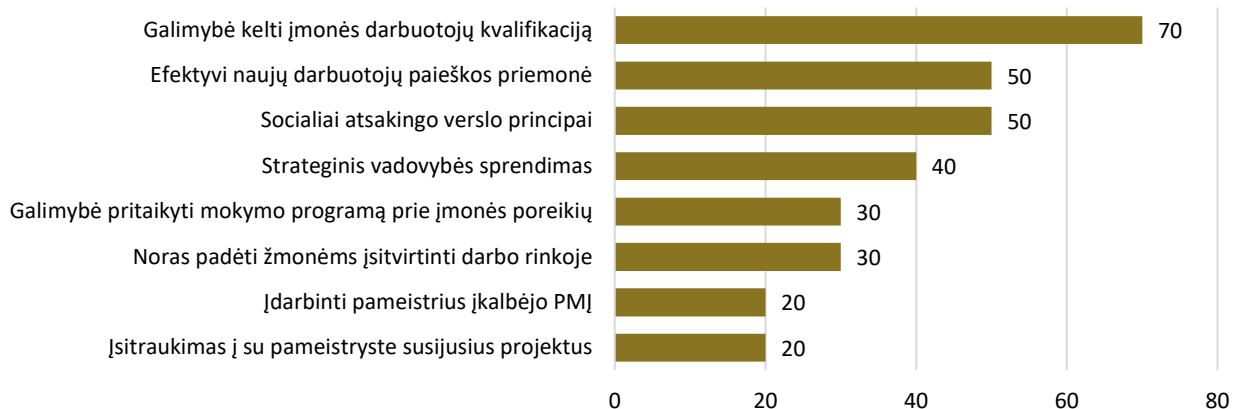
8 pav. Lietuvos įmonių bendradarbiavimas su profesinio mokymo įstaigomis (PMĮ) dėl kvalifikuotų specialistų rengimo apskritai ir pagal įmonės dydį (galimi keli atsakymai) (proc.)

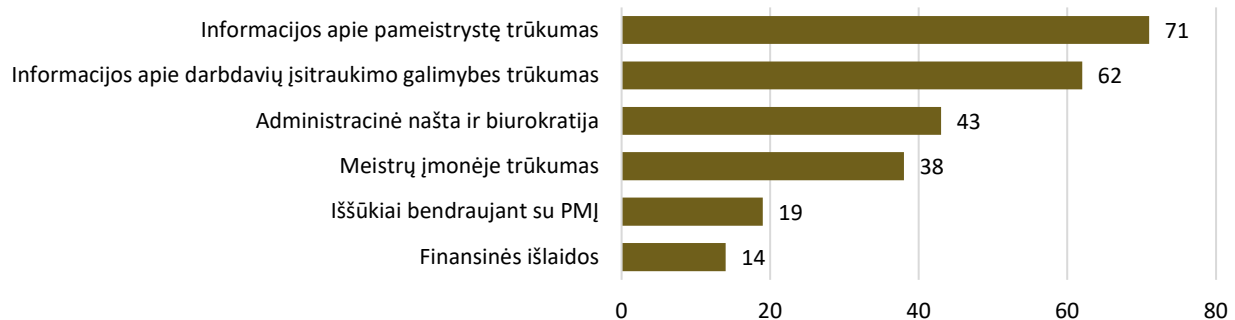
Šaltinis: „Spinter tyrimai“

2020 m. Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro užsakymu buvo tirtas Lietuvos įmonių suinteresuotumas įsitraukti į pameistrystės organizavimą. Atsižvelgdami į 2018 m. tyrimo rezultatus, tyrėjai analizavo tik situaciją šalies gamybos įmonėse. Paaiškėjo, kad net 68 proc. šio tyrimo respondentų 2019–2020 m. m. nebuvo įsitraukę į pameistrystės mokymo formą, o kas antras į pameistrystę neįsitraukęs darbdavys nebuvo net girdėjęs apie tokią mokymo formą. Viena iš pagrindinių priežasčių, paskatinusių įmones įsitraukti į pameistrystės organizavimą, buvo kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. 70 proc. respondentų matė pameistrystę, kaip efektyvią priemonę esamiems įmonės darbuotojams mokyti ir perkvalifikuoti. Pusė visų darbdavių, kurie samdė pameistrius, teigė, kad pameistrystė yra veiksmingas naujų darbuotojų paieškos būdas, o kas antras apklausoje dalyvavęs darbdavys manė, jog darbo vietos suteikimas pameistriui yra socialiai atsakingo verslo pareiga. Kas trečias darbdavys teigė, kad įsitraukė į pameistrystės organizavimą dėl patrauklios galimybės formalią kvalifikaciją pritaikyti būtent prie įmonės poreikių (9 pav.).

2020 m. tyrėjai taip pat paklausė pameistrystės organizavimo procese nedalyvaujančių įmonių atstovų, kodėl jų atstovaujamos įmonės nesidomi pameistryste. Įvertinus respondentų pateiktus atsakymus, galima spręsti, kad pagrindinė priežastis yra informacijos apie šią mokymo formą trūkumas. Informacijos trūksta ne tik apie tai, kas yra pameistrystė ir kaip organizuojamas šios mokymo formos procesas, bet ir apie tai, kaip darbdaviams reikėtų visapusiškai įsitraukti į tokį mokymo procesą. Mažiau nei pusė darbdavių (43 proc.) per apklausą nekūrė pameistrystės darbo vietų dėl administracinės naštos ir daugiau nei kas trečias darbdavys, jų teigimu, įmonėje neturėjo tinkamų meistrų, kurie galėtų mokyti pameistrius. Pažymėtina, kad penktadalis apklausoje dalyvavusių gamybos sektoriaus darbdavių rinkosi nedalyvauti pameistrystės organizavimo procese dėl iššūkių, kilusių bendradarbiaujant su profesinio mokymo įstaigomis (10 pav.).

9 pav. Priežastys, paskatinusios respondentus įsitraukti į pameistrystės organizavimą (proc.)

Šaltinis: KPMPC

10 pav. Priežastys, nulėmusios apklausos dalyvių neįsitraukimą į pameistrystės organizavimą (proc.)

Šaltinis: KPMPC

Iš apklausoje dalyvavusių darbdavių, kurie nesamdė pameistrių, pusė nežinojo, kas apskritai yra pameistrystė, ir beveik 40 proc. nežinojo, kur reikėtų ieškoti informacijos apie šią mokymo formą. Informacijos pameistrystės tema stoka Lietuvoje nėra vien tik įmonių, kurios neturi pameistrių, problema. Pusė darbdavių, įsitraukusių į pameistrystės plėtojimą, ir 57 proc. pameistrių neturinčių respondentų teigė, kad jiems informacijos apie šią mokymo formą nepakanka. Kas trečias pameistrius samdantis gamybos sektoriaus darbdavys nurodė, kad informacijos yra daug, tačiau šaltiniai ir kontaktai, nukreipiantys į reikiamą informaciją, nėra efektyviai viešinami visuomenei. Į klausimą, kur ieškotų informacijos apie pameistrystę, tiek pameistrius samdantys, tiek ir jų nesamdantys darbdaviai kaip pirmą pasirinkimą nurodė profesinio mokymo įstaigas. Tai rodo, kad Lietuvos profesinio mokymo įstaigų žinios ir patirtis pameistrystės srityje yra svarbus elementas darbdaviams priimančiam sprendimą dėl dalyvavimo organizuojant pameistrystę.

Apibendrinami apklausos rezultatus, tyrėjai taip pat akcentavo, kad tyrime dalyvavusių įmonių atstovai – tiek organizuojantys pameistrystę, tiek jos neorganizuojantys – norėjo matyti daugiau iniciatyvos iš

profesinio mokymo įstaigų pusės dėl pameistrystės organizavimo. Profesinio mokymo įstaigos dar ne visada yra orientuotos iš esmės keisti nuo seno įprastą profesinio mokymo organizavimo veiklą ir reikšmingai didinti mokymo įstaigoje besimokančių pameistrių skaičių.

Išvados ir rekomendacijos

Pameistrystės plėtojimas galėtų padidinti Lietuvoje teikiamo profesinio mokymo patrauklumą, jei būtų įvykdytos toliau nurodytos sąlygos.

- *Lietuvos gyventojai geriau vertintų profesinį mokymą.* Šalies gyventojai, bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai ir jų tėvai gana rezervuotai vertina galimybę mokytis profesinio mokymo įstaigose. Lietuvos gyventojų įsivaizdavimas, kad profesinio mokymo įstaigų mokymosi aplinka ir infrastruktūra neišvystytos arba kad įgijus profesiją profesinio mokymo įstaigoje, sunku gauti didelį atlyginimą, daro įtaką mokymosi profesinėje mokykloje pasirinkimui. Todėl būtina sistemingai rodyti šalies gyventojams, ypač bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams ir jų tėvams,

kaip pasikeitė šalies profesinis mokymas. Jau galima rasti tokios praktikos pavyzdžių. Pavyzdžiui, Panevėžio pramonės, prekybos ir amatų rūmai regiono bendrojo ugdymo mokyklų 7 ir 8 klasių mokiniams organizuoja po keletą technologijų pamokų profesinio mokymo įstaigose ir taip praktiškai parodo, kokią modernią mokymo bazę turi regiono profesinio mokymo įstaigos ir kokių įdomių profesijų jos moko.

- *Būtų geriau apgalvota, kaip skatinti pameistrystę konkrečiose švietimo srityse.* ŠVIS duomenys rodo, kad skirtingose švietimo srityse besimokantys profesinio mokymo mokiniai nevienodai renkasi mokymąsi pameistrystės forma. Būtina išsiaiškinti, kokios sąlygos ir aplinkybės gali paskatinti kiekvienos švietimo srities profesinio mokymo programas pasirinkusių mokinių pameistrystę, taip pat aiškiai nustatyti sąlygas ir priežastis, trukdančias siūlyti pameistrystę pagal kiekvienos švietimo srities profesinio mokymo programas. Pavyzdžiui, ŠVIS duomenys rodo, kad pameistrystė žemės ūkio srityje nėra labai populiaru, nors išorės vertintojų vizitai profesinio mokymo įstaigose parodė, kad viena efektyvių mokinių pameistrystės formų yra ta, kai pirminio profesinio mokymo mokinys mokykloje mokosi teorinių dalykų, o įsidarbinęs savo šeimos ūkyje, tėvų vadovaujamas tobulina praktinius įgūdžius.

- *Šalies įmonės būtų labiau suinteresuotos pameistrystės plėtra.* Viena svarbiausių pameistrystės plėtros Lietuvoje problemų galima laikyti situaciją, kad didžioji dauguma šalies įmonių visiškai nebendradarbiauja su Lietuvos profesinio mokymo įstaigomis. Ypač retai su kuria nors profesinio mokymo įstaiga bendradarbiauja mažos (iki 10 darbuotojų) ir vidutinio dydžio (11–50 darbuotojų) šalyje veikiančios įmonės, kurių Lietuvoje daugiausia. Būtina ugdyti pameistrystės kultūrą arba pameistrystės tradiciją verslo įmonėse, kad verslo įmonės mokytų pameistrius ne tik norėdamos parengti specialistų savo įmonei, bet ir siekdamos prisidėti prie geresnės profesinio mokymo kokybės, nebijodamos, kad jų įmonėje mokymą baigę pameistriai profesinę veiklą pasirinktų tęsti konkuruojančiose įmonėse.
- *Lietuvos profesinio mokymo įstaigos daugiau dėmesio skirtų pameistrystės plėtrai.* Profesinio mokymo įstaigos ne visada suinteresuotos plėsti pameistrystę, nes tai dažnai reikalauja keisti įprastus mokymo procesus, profesinio mokymo įstaigų administracija ir profesijos mokytojai turi daug daugiau dėmesio skirti mokymo įstaigai atsiverti vietos bendruomenei, kur kas daugiau bendrauti ir bendradarbiauti su įvairiomis, visų pirma – mažomis ir vidutinio dydžio šalies įmonėmis.

Šaltiniai

1. CEDEFOP Europos valstybių profesinio mokymo sistemų aprašymas. (Žiūrėta 2022-08-25). Prieiga per internetą: <https://www.cedefop.europa.eu/en/themes/national-vet-systems>.
2. Darbdavių pasitenkinimo profesinio mokymo absolventų įgūdžiais ir kompetencijomis tyrimas (2018). (Žiūrėta 2022-08-25). Prieiga per internetą: https://www.kpmc.lt/wp-content/uploads/2017/12/Darbdaviu-vertinimo-ataskaita_2018.pdf.
3. Interneto svetainė „Pameistrystė“. (Žiūrėta 2022-08-25). Prieiga per internetą: <https://www.pameistryste.lt/>.
4. Lietuvoje neišnaudotas mokymosi būdas – pameistrystė. (Žiūrėta 2022-08-25). Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/lt/lietuvoje-neisnaudotas-mokymosi-budas-pameistryste/>.
5. Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas. (Žiūrėta 2022-09-06). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.45299/QNmUIPVouT>.
6. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (Žiūrėta 2022-08-27). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>.
7. Orlauskė M., Kapočius Ž. (2020). Pameistrystės sėkmės receptas. Ko dar trūksta Lietuvai? (Žiūrėta 2022-08-25). Prieiga per internetą: <http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2020/03/Kurk-Lietuvai-Pameistryst%C4%97s-s%C4%97km%C4%97s-receptas.pdf>.
8. Orlauskė M., Kapočius Ž. (2020). Lietuvos gamybos įmonių suinteresuotumas įsitraukti į pameistrystės organizavimą. Apklausos rezultatai ir išvagos. (Žiūrėta 2022-08-25). Prieiga per internetą: <http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2020/03/Darbdavi%C5%B3-apklauskos-rezultatai-FINAL.pdf>.
9. Profesinio mokymo įstaigų ir kitų profesinio mokymo teikėjų, vykdančių formalųjį profesinį mokymą, veiklos išorinio vertinimo tvarkos aprašas. (Žiūrėta 2022-09-12). Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/7f6484806ea311eabee4a336e7e6fdb/asr>.
10. Profesinis mokymas Lietuvoje 2021 (2022). Vilnius, STRATA. (Žiūrėta 2022-11-26). Prieiga per internetą: https://strata.gov.lt/wp-content/uploads/2022/09/PMBA2021_LT_web.pdf.
11. The next steps for apprenticeship (2021). (Žiūrėta 2022-08-25). Prieiga per internetą: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications/3087>.
12. Universitetas, kolegija ar profesinio mokymo įstaiga? Požiūris, patrauklumas, pasirinkimas. Dešimtųjų, dvyliktojų ir tėvų apklausos ataskaita (2020). Vilnius, STRATA. (Žiūrėta 2022-08-25). Prieiga per internetą: <https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2020-metai/svietimo-politika/20200427-studiju-pasirinkimas-ataskaita.pdf>.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padaliniių specialistams, mokyklos bendruomenei ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Leidiniai skelbiami internete adresais: <https://www.smm.lt>; <https://www.nsa.smm.lt/stebesenos-ir-vertinimo-departamentas/svietimo-politikos-analize/serija-svietimo-problemos-analize/>; <https://www.nsa.smm.lt/bendruju-reikalu-departamentas/leidiniai/naujausi/>.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginio planavimo skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt). Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes, prašome kreiptis į Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginio planavimo skyriaus vyriausiąją specialistę Eveliną Raudytę-Lipeikienę (el. p. evelina.raudyte-lipeikiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1120).

Analizę parengė dr. Albinas Kalvaitis, Nacionalinės švietimo agentūros Švietimo politikos analizės ir tyrimų skyriaus analitikas.

Konsultavo ir pastabas teikė: Dalia Švelnienė, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Mokymosi visą gyvenimą departamento Profesinio mokymo skyriaus vyriausioji specialistė, Jolanta Zabietienė, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Mokymosi visą gyvenimą departamento Profesinio mokymo skyriaus vyriausioji specialistė, Lina Vaitkutė, Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro Kvalifikacijų formavimo skyriaus vedėja, Liutauras Valickas, Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro Konsultavimo ir informavimo skyriaus Pameistrystės poskyrio metodininkas.

Ar pameistrystės plėtojimas gali padidinti Lietuvoje teikiamo profesinio mokymo patrauklumą?

Redaktorė Anželika Tekutienė
Maketavo Valdas Daraškevičius

2022-12-21.

Išleido Nacionalinės švietimo agentūros Bendrųjų reikalų departamento Dokumentų valdymo skyrius, K. Kalinausko g. 7, LT-03107 Vilnius